

Nu blomstrer lyngen

Af William Waagner

Også jeg har skrevet vemodige sange om den døende hede. Derfor elsked jeg Aakjær lige med min første kærlighed, en liden 8 års tøs med gult hår. Jeg fandt hende en efterårsdag, fårene var løbet af by. Hun hjalp med at tage kartofler op på den anden side af lyngbanken nær min faders gård. Og hun hjalp mig med at fange mine får. Samme dag vandt jeg hendes kærlighed ved at læse for hende mit allerførste digt. Det lovsang fredede lynghøje hinsides det smalle engdrag. Det lovsang HEDEN. Og hun – Maren hed hun – så langt imod mig med blå øjne. Alle piger havde blå øjne og gult hår dengang. Og hun syntes, jeg var lige så dygtig som hendes egen far. Han kørte sin mælkevogn af gårde kl. halvfem – selv ved vintertid i gurglende mørke ud på de sneede veje.

Slig ros af hende fortog mig bedrøvelsen over den lussing, jeg et par aftener forud havde tilkommet mig af min ellers godmodige far. Jeg havde trukket en møgskovl over nbenene på malkepigen, fordi hun havde hånlet over mit digt. Hun vilde ikke tro mig, at jeg havde gjort det selv.

Jeg har længst glemt, hvad det hed, og hvordan det lød. Men siden skrev jeg mange år sørgmodige sange over min stakkels lemlestedede hede, hyldestdigte til Jeppe Aakjær, som havde værnet den så varmt, og elskovskvad til Maren, som jeg traf derude i lyngen sommer efter sommer ved tyttebær-, netbær- og blåbærtid.

En strofe mindes jeg fra de år. Eller mere rigtig: jeg fandt forrige vinter blandt mine forrevne skolebøger en blyantskreven lommebog. Den lå i en gammel dragkiste i et skummelt hjørne på loftet. Jeg havde selv gjort den af kladepapir og døbt den SANGBOG. Og inden jeg atter sænkede kistelåget med det døde smæk, der fortæller om ormædt træ, lærte jeg udenad dette enfoldige vers:

Her kommer jeg elskende tolvårs knøs
Til en blåøjet, guldklokket tiårs tøs.
Mod øst er der lyngland, så langt man ser.
Det er derfor Maren traller og ler
Og rækker mig munden så villigt her;
Thi Maren har lyngheden alt for kær.

Tre-fire slægtled tilbage har en af mine forfædre skaffet sig til føden ved at jolle med en rygsvag krikke for en tohjulet kærre og sælge urtepotter til hedeboenderne. Han havde gravet sig ind i en lyngbakke mellem Viborg og Skive. Den hules lynntag er for få år siden brændt ned over en gammel kroget eneboer, som havde søgt tilflugt, efter at slægten tog bolig i murede kampestenhuse.

Men den gang – for hundrede år siden, da var det min slægt.

Rakkerens kvinde nød ry for et godt håndslag til at hjælpe en kvinde i barselsnød. Og sligt kunde ofte den gang være påtrængende med de endeløse ufremkommelige hedeveje. Der for var det

uskreven lov, men god lov for bonden, at man lukkede øjne og øren, når hun bekom en fårepølse eller lignende under sit sække-forklæde.

Sådan kom hulens beboere de triste vinterdage igennem. Og der blev iblandt til mangen lille hjemløs også. Især, hvis han bragte en fyldt brændevinsdunk til huse.

Sagaen fortæller, at kvinden i sine unge år tækkedes mangen rig gårdejer, som i kedsommelige novemberaftener smuglede brændevin ud af sin egen gård. Det gjaldt da blot om at drikke rakkeren passende til.

Men ved vårtid, når sydvestvinden fejede lyngrisene tørre, så de visnede blomsterklokker tyst ringlede dryssede som støv ned mellem rensdyrlavet og bredte en ny linje muld over det øde Vestjylland fra Hvidemoseerne og bort efter Lyneborg Hede – fra Ringkøbing og Stadil fjorde ind over søbankerne om den sunkne Hald, da tvandt rakkeren en snært på sin pisk. Og en morgen, før solen brød ind over den grå slette, hvislede sandet fra de gyngende vejspor om kærrens fælde, mens krikken strøg ad Viborg til. Den var vintermager; men det gik alligevel bravt; for der faldt rigelig af med pisk.

Der havde ingen afsked været med våde forklæder – om de ejede sligt – og kys og evig vinken mellem rakkeren og hans kvinde. Hun vågnede en morgen hver vår og så, han var dragen. Så kunne hun se at finde ham om sommeren, hvis hun vilde. Ellers vendte de begge tilbage, når natterne blev for kolde.

De bønder, som var først på færde, kunde nå at se rakkeren, inden han skraldede ind gennem Viborgs søvnige gader.

Hvor mon han vilde tage vejen udefter denne sommer?

Sagen var, at der ofte var færre krukker, når han kørte af sogn, end da han kom. Og det ønskønt han solgte godt.

Men når det var ad den tid, da åsene rødmede i milehvide sving af blomstrende lyng, da var han velset indenfor horisonten; thi da havde han efterladt sit køretøj i andre egne, hvor en arm boelsmand i efterårsmånederne kunne bruge en hest. Og da havde han mønt bag vesten. De skuldevanlig drikkes bort, inden han søgte vinterhi. Han holdt meget af selskab, når han kunne gi den store. Og mangen rig hedebonde lod sig gerne tale brovtende til for en nat at være sammen med kæltringen og hans Viborg brændevin. Bonden lagde selv spillekort til ...

En rå efterårsnat kom lerrakkeren sig en lungebetændelse til. Få dage efter døde han – i en lykkelig kæfert, fortælles der ... Kvinden gled ud af historien ...

Så langt tilbage har mine forældre aldrig fortalt om slægten. Længere end til mine bedsteforældre kom de ikke. Men en af de sidste af de grå hjemløse – Kremis kaldte og kalder vi ham – han huskede. Han var stolt af sine fæller. Og han indgød mig i min barndom samme stolthed over så nært at eje nomadeblod i årene. Jeg mærker trækfugledriften endnu.

Hvordan Kremis som sidste ætling fik føden? Jo!

I de stjernerige høstnætter, når ålen tog på at vandre ned ad strømmen i de Varde-, Skjern-, Store-

og Karup-år – ud mod havene, da løsnede han sine fiskesnører. Og menns kornmodene løftede åserne i gigantiske højder mod himlen, gled hans ensomme lundede skikkelse langs de sivhviskende bredder. Kanske gled den også til tider ind under Møllehavens løv. Da kom han tilbage med alle lommer fyldte af levende, slimede ål. Sligt var hans æts ret.

Dog var der nætter iblandt, da en liden knægt fulgte ham tavs i hælene op og ned langs strømmen – fra krog til krog. Det var mig. Og natten igennem fik jeg på alle mine spørgsmål ikke andet svar end et bydende ”Tyss!” Da stod Kremis som en kongeskikkelse for mig. Sådan som et barn drømmer sig en konge. De nætter fangede han mindst. Alligeve blev der to øre, stundom fem til mig, når fangsten ved gry var afsat hos konerne på gårdene.

Ellers lå han dagen lang i hviskende blomsterlyng og skiftevis drak af sin lærke og tog sig en skraber.

Nu er det halvandet decennium siden.

Kremis giver ikke længere mig en kobberskilling; thi brændevin er lige så dyr som uundværlig. Og han er en gammel mand, der ikke fanger så mange ål som før. Thi i møllen er kommen en ungkarl østerfra, og han har sat lås på rusen. Derfor er det mig til at spæde til til en halv flaske. Og er det i de dage som nu, da lyngen blomstrer, skal der helst lidt mere til. Endskønt en halv flaske ruser mere på ham nu, end en dunk gjorde, da jeg var dreng, og den tog tre pletter. En morgen vil man også finde ham sammensunken derude mellem de sidste tyttebær. Jeg under ham en god snaps inden afskeden.

Men jeg klager ikke længere med Aakjær over den døende hede. Disse få tønner land lyngjord med grimme røde statshuse i udkanten gør et stenkoldt, forarmet indtryk på mig. Og når heden ikke kan bevare sit storladne ørkenpræg, sin gribende vemod – og det kan den ikke i vort lille land – da er det bedst, den sygner hen. Lynden gror frodigt andetsteds. Af heden, jeg lovsang som barn, er der ikke andet end to kæmpehøje tilbage. En storbonde har ført sin tractor ud over lyngen og vendt det hvide sand i vejret. Han vil avle i to år. Så planter han skov. Og nu priser jeg skovene – nåleskovene, der lukker udsynet over de milelange sletter i Vestjylland og gør heden til skovland, så jeg må op på høje steder for at genfinde min barndoms udsyn. Så hurtigt gror de. De træer, jeg så over som dreng, danner dystre, tungsindige skovdyb nu. Og de, jeg selv hjalp med at plante, de er større end mig.

Mange af vor tids bønder læser digte nu – især ved vintertids. Jeg ved det af personlig erfaring med min ”Knøs og Tøs”, min ”Vildskab og Lykkerus” og ”I Brylluppets Morgenrøde” og mine korn- og mølledigte. Og jeg vil skrive dem sangene om det, de har kært: tractoren, selvbinderen, vindmotoren og de mørke skove.

”Der vokser skov på heden” har allerede Johan Skjoldborg varslet. Ja – der vokser megen skov.

Endnu vandrer jeg ud gennem de nætter, da høstens urolige stjerner gror mellem mørke, frådende skyer. Ikke længere langs åen, men mellem granerne. Og når jeg kommer ud til markerne med en lille veninde, som er kommen herover fra København, da hviler vi en midnatsstund hos unge bønderfolk, som mødes i den blomstrende, duggede lyng. Thi nu vokser lyngen ikke i ørkenen, men langs skovvejene og i skovbrynet lige så frodig og honningsød som i alle år.

Når de unge bønder har nynnet os et par sange om heden ved sensommer, følges min veninde og jeg hjem i den mørke høstnat – langs med markerne, hvor det lugter af roerne, vi ikke kan se. Vi har en

buket lyngblomst, som hun om et par dage skal have med innd på asfalten, at hun kan mindes ved den.

Gud ved, om Maren i et af sognene heromkring nynner en af mine sange med de andre unge nu. Og Gud ved, om hun tænker over, at det er mig, som har skabt dem.

Der står endnu henne i landsbyen en gammel mølle. Den går for en enkelt vinge. Den anden faldt en stormnat i fjor – lige mod jul. Og der er ikke som ”i de gode gamle dage” råd til en ny. Men den gamle møller er god nok. Han har fra sin ungdom bevaret den overbevisning, at ordentlig kan kun males om natten. Kanske fylder dette arbejde også hans sind med følelse af fordums storhed.

Nok er det, at de sidste nætter, lyngen blomstrer og efteråret for alvor blæser op med sine regnende skyer, da sejler han den ensomme vinge. Og til lyden af den gruttende kværn, iler det matte lys gennem de små melstøvede ruder – over de råkølde marker, og ind til skovbrynet, hvor de elskende knøse og tøse for sidste gang mødes i sommer. Og hvor de til granernes skumle susen nynner en sælsom vise om mølleren, der maler sin hvide mel til bryllupsfærd.

Og så blomstrer lyngen af.
Men mølleren springer der melstøvhvid;
Så er det alle de unges tid,
som lærte hinanden at kende en vår,
og som nu skal ha' bryllup i år.

William Waagner